

Krivičnopravni aspekti procesuiranja krivičnog djela sklapanje štetnih ugovora

Sabina Sarajlija

Mr. tužiteljica - Kantonalno tužilaštvo Kantona Sarajevo, Sarajevo, Bosna i Hercegovina, sabina.sarajlija@pravosudje.ba

Sažetak: U privrednom poslovanju dolazi do zaključenja velikog broja ugovora. Te ugovore zaključuju ovlašteni predstavnici ili zastupnici pravnih osoba. Prilikom zaključenja ugovora ta lica su dužna da postupaju u skladu sa ovlaštenjima u pogledu sadržine i okvira u kojima mogu da se kreću, da postupaju savjesno i štite interese onog za čiji račun zaključuju te ugovore. Odstupanje od toga dovodi do određene posljedice, a ako takav postupak dovodi do štete za privredni subjekat, to poprima karakter društveno opasnog djela i propisuje se kao krivično djelo. Krivično djelo sklapanje štetnog ugovora spada u grupu krivičnih djela protiv privrede, poslovanja i platnog prometa, čiji je zaštitni objekat privredni sistem, privredno poslovanje kao i odnosi u privredi. U radu će biti riječi o bitnim obilježjima ovog krivičnog djela, svojstvima počinioca, posljedicama djela, ukazat će se na zakonska rješenja i trendove u regionu, dati naznake o tome kako ga prepoznati, otkriti, istražiti i procesuirati, kakva je uloga vještaka, te na kraju, bit će ukazano na modalitete izvršenja koji su se pojavili u praksi.

Ključne riječi: štetni ugovori, privredni kriminal, privatizacija, štetna posljedica, praksa.

Datum prijema rada: 15. april 2015.

Datum odobrenja rada: 25. april 2015.

UOPŠTENO O ŠTETNIM UGOVORIMA

Opšti je utisak običnog građanina da je malo, odnosno nedovoljno, podignutih optužnica za krivična djela iz oblasti privrednog kriminala, te da je visok postotak oslobađajućih presuda. S obzirom na zaštitni objekat i vrijednosti koje se štite ovim krivičnim djelima, društveni značaj i zainteresovanost javnosti, struka mora ne samo statistički, nego i suštinski, sadržajno analizirati pravomoćno okončane predmete kojih, nažalost, i nema previše. Treba utvrditi uzroke ovakvog stanja, te pokušati edukacijom, razmjernom iskustava, ili na drugi način, postići bolje rezultate, unaprijediti efikasnost pravosuđa, kako bi optužnice bile što kvalitetnije i kako bi se ishodovala osuđujuće presude, oduzela imovina stečena krivičnim djelom i poslala poruka svim potencijalnim počiniocima krivičnih djela da neće proći nekažnjeno.

Privreda predstavlja pokretačku snagu svakog društva i zbog toga je država zainteresovana da privreda funkcioniše na najbolji mogući način. Stoga se pored zaštite privrede odgovarajućom ekonomskom politikom, njena zaštita obezbjeđuje i krivično-pravnom zaštitom. Interes svake države je da blagovremeno suzbije privredna krivična djela i jasno uredi krivično-pravne odredbe koje se odnose na ovu oblast jer, u suprotnom, može doći do slabljenja privrede i budžeta. Šteta koja nastaje izvršenjem tih krivičnih djela

je velika, ne samo za pojedince već i za društvo u cjelini, naročito kada su u pitanju krivična djela korupcionog karaktera. Ne postoji zakonska definicija pojma privredni kriminalitet, ali iz samog naziva proizlazi da se radi o sintezi dva pojma: privreda i kriminalitet, a oni predstavljaju dvije društvene činjenice.¹

U svojoj aktivnosti privredni i drugi subjekti raspolažu sa sredstvima u državnoj svojini u skladu sa njihovom prirodom i namjenom, ali ipak u granicama koje zakon određuje. Te granice mogu biti vrlo široke ili sužene na najmanju mjeru i svoditi se na tzv. administrativno upravljanje. Najčešće su predmet kriminalističke obrade relevantne okolnosti u poslovanju i finansijskim tokovima u poljoprivredi, šumarstvu, industriji, rudarstvu, građevinarstvu, obrtništvu, prometu, komunikacijama, ugostiteljstvu, turizmu, bankarstvu, osiguranju, državnim institucijama, jedinicama lokalne uprave i samouprave, komunalnom gospodarstvu, istraživanju, obrazovanju, te ostalim djelatnostima raznih subjekata iz privatnog i javnog sektora.²

Ovaj rad nastoji stručnoj javnosti približiti praksu sudova u procesuiranju jednog od krivičnih djela propisanih krivičnim zakonodavstvom entiteta i Brčko distrikta, jer

¹ Orlović, A. Gospodarski kriminalitet u KZ. Polic. sigurnost. (Zagreb) godina 18. 2009, br. 1. str. 1-25, str. 2

² Op.cit. str. 2.

smatramo da je u aktuelnom trenutku korisno sagledati koje to pravne mogućnosti ima tužilac u progonu počinioca krivičnih djela iz oblasti privrednog kriminala. Pored krivičnog djela zloupotreba u postupku privatizacije, postoji i čitav niz drugih krivičnih djela koja predstavljaju alat u rukama tužioca da se uhvati ukoštac i sa predmetima zvanim "neuspjele privatizacije". Naravno, pravna kvalifikacija krivičnog djela sklapanje štetnog ugovora može se primijeniti u mnogim drugim slučajevima jer je dispozicija ovog krivičnog djela dovoljno široka da se njom obuhvate različiti modaliteti zaključenja štetnih ugovora.

ZAKONODAVNI OKVIR U BOSNI I HERCEGOVINI

Krivični zakon Bosne i Hercegovine ne propisuje ovo krivično djelo, nego entitetski krivični zakoni i Krivični zakon Brčko distrikta BiH.³ Procesuiranje je u nadležnosti kantonalnih/okružnih tužilaštava i Tužilaštva Brčko distrikta BiH. Ovo krivično djelo će postojati *kada zastupnik ili predstavnik pravne osobe u njezinoj privrednoj aktivnosti sklopi ugovor za koji zna da je za tu pravnu osobu štetan, ili sklopi ugovor protivno ovlaštenju i time prouzrokuje štetu pravnoj osobi*. Vrsta i visina krivično-pravnih sankcija je ista u svim zakonima, dok su obilježja djela ista u Federaciji i Brčko distriktu. Specifičnost KZ Republike Srpske je u tome što je u dispoziciji krivičnog djela navedeno da je počinitelj lice koje *nema većinski udio u pravnom licu u kojem obavlja djelatnost*. Ako analiziramo zakonski opis ovog krivičnog djela, vidljivo je da je za postojanje ovog krivičnog djela potrebno kumulativno utvrditi postojanje njegovih objektivnih i subjektivnih elemenata, i to: svojstvo počinioca (zastupnik ili pravni predstavnik pravne osobe); činjenicu zaključenja ugovora u privrednoj djelatnosti; nastanak štete koji je u vezi sa sklapanjem ugovora; svijest da se zaključenjem ugovora nanosi šteta toj pravnoj osobi.

Svojstvo učinioca: Kao počinioci ovog krivičnog djela javljaju se zastupnici ili predstavnici pravne osobe. KZ FBiH ne daje definiciju značenja pojma "zastupnika". To su u praksi najčešće odgovorna ili službena osoba.⁴ Iz definicije pojma "pravne osobe" je vidljivo da ona može biti privredni i neprivredni subjekt.⁵ Štetni ugovori koji su tretirani kao ovo krivično djelo jesu oni koji se odnose na privredne pravne subjekte i njihovu djelatnost. Počinitelj je onaj ko je u privrednom društvu dužan voditi brigu o imovini koja mu je povjerena na osnovu zakona (npr. član uprave dioničkog društva), odluke upravne ili sudske vlasti (npr. stečajni upravnik), pravnog posla (npr. punomoćnik privrednog društva) ili nekog drugog odnosa povjerenja (npr. tzv. faktički organ privrednog društva).

Ko i pod kojim uslovima može biti zastupnik ili predstavnik pravne osobe propisano je zakonskim odredbama, odredbama unutrašnjih, internih propisa pravne osobe i

drugim propisima. Tako je npr., članom 23. Zakona o privrednim društvima propisano da privredno društvo zastupa Uprava društva koju čine osobe koje su osnivačkim aktom ili statutom društva, u skladu sa zakonom, ovlaštene za vođenje poslovanja društva, odnosno zastupanje i predstavljanje društva. Istim članom je propisano da društvo mogu zastupati, u skladu sa zakonom, i druge osobe određene osnivačkim aktom ili statutom. Odredbe o zastupanju nalaze se i u drugim članovima ovog Zakona (prokura – čl. 26., poslovno punomoćstvo - čl. 25., i dr.).

Ukoliko određena osoba, a koja nema ovlasti, nastupi u pravnom prometu kao predstavnik ili zastupnik pravne osobe i zaključi ovakav ugovor, neće se raditi o ovom krivičnom djelu budući da takav ugovor ne proizvodi pravno djelovanje za pravnu osobu.

Najčešći slučajevi su da se kao počinioci ovih krivičnih djela pojavljuju direktori i odgovorne osobe u pravnoj osobi u čije ime je ugovor zaključen, te se njihovo svojstvo dokazuje izvodom iz sudskog registra (rješenje o registraciji privrednog subjekta), ugovorom o radu, odlukom, rješenjem o imenovanju, odnosno postavljanju na tu funkciju, radnom knjižicom, izvodima iz penzijsko-invalidskog osiguranja, te svjedocima. Iako se kao počinioci ovih krivičnih djela pojavljuju uglavnom potpisnici ugovora, moguće su situacije gdje je zaključenju ugovora prethodilo pregovaranje o uslovima zaključenja ugovora, pravljenje ustupaka između ugovornih strana i sl., gdje je u pravljenju ugovora učestvovalo više lica, nekada i komisija ili više njih. Postavlja se pitanje krivične odgovornosti tih lica, tim prije što se iza njihovog stručnog mišljenja i ekspertize mogu "skrivati" potpisnici ugovora i time dovoditi u sumnju dokazivanje njihovog umišljaja za učinjenje krivičnog djela.

Smatramo da se lica, koja su na bilo koji način učestvovala u pripremanju ugovora, njegovom nacrtu i sl., mogu tretirati kao pomagači i/ili podstrekači u izvršenju krivičnog djela sklapanje štetnog ugovora. Za pomagače i podstrekače nije potrebno dokazivati svojstvo počinioca, odnosno to ne moraju biti predstavnici ili zastupnici pravne osobe. To, dakle, mogu biti osobe koje nisu pravni predstavnici i zastupnici pravne osobe, a koje su na bilo koji način doprinjele zaključenju ugovora, tj. pomogle u izvršenju krivičnog djela davanjem savjeta, pomoći ili potaknule na donošenje odluke o izvršenju krivičnog djela. Pomaganje se odnosi na određeno djelo i počinioca. Pomagač i izvršilac djela obično su međusobno povezani: pomagač zna za izvršioca a izvršilac za pomagača, pri čemu pomagač ne mora poznavati izvršioca. Međutim, za postojanje saučesništva dovoljno je da pomagač zna da svojom djelatnošću potpomaže izvršenje krivičnog djela. Umišljaj pomagača obuhvata svijest o tome da o svojim djelatnostima podupire, podržava ostvarenje djela drugog lica, kao i svijest o samom djelu. Pri tome pomagač ne mora znati i sve pojedinosti djela, kao što su mjesto i vrijeme izvršenja, način izvršenja, protiv koga se izvršava djelo i sl.⁶ Ovo krivično djelo kao poticatelj (pod-

³ Čl. 252. Krivični zakon Federacije BiH, čl. 266. Republike Srpske i čl. 246. Krivičnog zakona Brčko distrikta BiH

⁴ Čl. 2. tačka 3. i 6. KZ FBiH

⁵ Čl. 2. tačka 11. KZ FBiH

⁶ Srzentić, N. Komentar KZ SFRJ, str. 138-139

strekač) može izvršiti i osoba koja nema svojstvo odgovorne osobe u pravnoj osobi jer je kod poticanja bitno utvrditi da određena osoba potiče drugu na počinjenje određenog krivičnog djela gdje sam način poticanja može biti različit, te da je poticanje učinjeno s umišljajem što, između ostalog, pretpostavlja i svijest poticatelja da poticani ima svojstvo odgovorne osobe.⁷ U dokazivanju oblika saučesništva tužilac će se osloniti na objektivne i subjektivne dokaze kako bi sud brižljivom i svestranom ocjenom dokaza došao do zaključka o krivičnoj odgovornosti počinioaca.

Radnja izvršenja: Radnja izvršenja djela je sklapanje ugovora. Pojam ugovora određen je odredbama obligaciono-pravnog karaktera. Uopšteno govoreći, ugovori su saglasne izjave volje dvije ili više osoba, odnosno dvostrani pravni poslovi usmjereni na osnivanje određenog ili određenih obavezujućih odnosa ili na izmjenju i prestanak postojećeg ili postojećih obavezujućih odnosa. Zakonom o obligacionim odnosima propisani su uslovi za valjanost ugovora: saglasnost volja, predmet ugovora, cilj ugovora, sposobnost ugovarača, eventualni oblik ugovora i dr. Sklapanje štetnog ugovora jeste čin zaključivanja pravnog akta od strane zastupnika te pravne osobe sa štetnim posljedicama za pravnu osobu koju zastupa. Ovo djelo se može počiniti na dva načina, tj. radnja izvršenja je alternativno određena: a) sklapanjem ugovora za kojeg zna da je štetan za tu pravnu osobu; b) sklapanjem ugovora protivno svojim ovlastima - s posljedicom štetnosti za tu pravnu osobu (ovdje učinitelj u vrijeme počinjenja ne mora biti svjestan da je ugovor štetan za tu pravnu osobu).

Ugovor se smatra valjanim kada su se ugovorne strane saglasile o bitnim sastojcima ugovora.⁸ Za postojanje prvog oblika radnje izvršenja potrebno je da je ugovor štetan za pravnu osobu i da je počinilac za to znao. Štetnost ugovora ne treba ograničiti samo na prouzrokovanje imovinske štete koja se može sastojati u stvarnom umanjenju sadašnje imovine (*damnum emergens*) već i u izgubljenoj dobiti (*lucrum cessans*); šteta se može ispoljiti i kao prouzrokovanje neimovinskih posljedica npr., znatan gubitak poslovnog ugleda i sl., što, po pravilu, ima utjecaj na poslovanje pravne osobe koja obavlja privrednu djelatnost. Je li jedan ugovor štetan ili ne u smislu ovog krivičnog djela treba ocjenjivati s obzirom na vrijeme sklapanja ugovora, pri čemu se ne traži da je konkretna šteta već nastupila već samo da je počinilac znao da je ugovor štetan. Između sklopljenog ugovora i nastale štete mora postojati uzročna veza. Ukoliko se od trenutka sklapanja ugovora do trenutka realiziranja ugovora promijene okolnosti tako da se ugovor koji u trenutku sklapanja nije bio štetan, usljed promijenjenih okolnosti pokaže kao štetan pri izvršenju, neće se raditi o ovom krivičnom djelu. Također se neće raditi o ovom krivičnom djelu ni u slučaju kad

je zastupnik ili predstavnik pravne osobe sklopio ugovor u okviru uobičajenog rizika, odnosno rizika koji je često neminovan u poslovanju.⁹

Ovo krivično djelo može se počiniti jednom, nekoliko puta ili kontinuirano tokom dužeg vremenskog razdoblja, a u njegovom izvršenju često je uključen veći broj ljudi i to po funkcijskom (hijerarhijskom) nivou upravljanja u organizaciji u kojoj su krivična djela i počinjena za određeno inkriminirano razdoblje. Ugovori se mogu odnositi na regulisanje različitih odnosa, odnosno može se raditi o različitim vrstama ugovora npr. ugovor o kreditu, ugovor o građenju, ugovor o prodaji, ugovor o licenci, ugovor o ustupanju potraživanja i dr.¹⁰

Posljedica: Nastanak štete je nužan objektivni uslov za postojanje ovog krivičnog djela. Ta šteta mora biti konkretna i određena i po vrsti i po obimu, odnosno po iznosu štete, ako je u pitanju imovinska šteta. Neka buduća potencijalna šteta nije dovoljna za postojanje ovog krivičnog djela. Štetnost jednog ugovora ne može se zasnivati na pretpostavkama, već u svakom slučaju mora biti konkretizovana. Štetna posljedica predstavlja nesrazmjernost između ugovorenih prava i obaveza.

Krivično djelo je dovršeno kada je usljed zaključenja štetnog ugovora, odnosno ugovora koji je zaključen prekoračenjem ovlaštenja, došlo do nanošenja štete pravnoj osobi. Potrebno je utvrditi postojanje uzročne veze između zaključenja ugovora i nastanka štete. Pri ostvarenju krivičnog djela sklapanja štetnog ugovora mora postojati uzročna veza između sklopljenog ugovora i nastale štete.¹¹

Kvalifikovani oblik krivičnog djela čini okolnost da je počinilac djela primio protivpravnu korist, ili obećanje koristi, ili da je djelom prouzrokovana šteta koja prelazi iznos od 200.000 KM. U prvom kvalifikovanom obliku pojmome primanja protivpravne koristi ili obećanja koristi treba tumačiti onako kako je taj pojam definisan kod krivičnog djela primanja dara i drugih oblika koristi iz čl. 380. KZ FBiH, odnosno krivičnog djela davanja dara i drugih oblika koristi iz čl. 381. KZ FBiH. Drugi kvalifikovani oblik postoji, ukoliko je usljed sklapanja ugovora za koji počinilac zna da je štetan za pravnu osobu odnosno usljed zaključenja ugovora protivno ovlastima, prouzrokovana šteta u iznosu koji prelazi 200.000 KM.

Subjektivni elementi krivičnog djela: Za krivičnu odgovornost traži se umišljaj, koji obuhvata svijest o ličnom svojstvu počinioaca, svijest o radnjama izvršenja i svijest o posljedici za pravnu osobu. Pored toga, kod prvog oblika radnje nužno je da je počinilac znao da je ugovor koji zaključuje štetan za pravnu osobu koju zastupa ili čiji je predstavnik. Teži oblik ovog krivičnog djela postoji ako je počinilac osnovnog oblika djela za to primio protivpravnu korist, ili obećanje koristi, ili ako je izvršenjem djela prou-

⁷ Rješenje Vrhovnog suda Federacije BiH, broj: 09 0 K 000511 10 Kž od 04.12.2013. godine

⁸ Čl. 26. Zakona o obligacionim odnosima ("Službeni list RBiH", broj 13/94 od 9. juna 1994. godine)

⁹ Komentar KZ FBiH, Vijeće Evrope (2005), str. 1088

¹⁰ Komentar KZ FBiH, Vijeće Evrope (2005), str. 1088

¹¹ Informativni broj 5967 - od 14.05. 2011. godine

zrokovana šteta u iznosu koji prelazi 200.000 KM. Kvalifikatorna je okolnost primanje mita za zaključenje štetnog ugovora, što znači da se radi o dva krivična djela koja je zakonodavac spojio u jedno složeno krivično djelo, a druga je visina štete koja je nanesena pravnoj osobi. Za prvu okolnost zahtijeva se umišljaj počinioaca, a za težu posljedicu dovoljan je nehat.¹²

OTKRIVANJE, ISTRAŽIVANJE I PROCESUIRANJE KRIVIČNOG DJELA SKLAPANJE ŠTETNIH UGOVORA

Jedna od karakteristika privrednog kriminaliteta je njegova prikrivenost, zbog čega veliki broj ovih krivičnih djela ostaje neotkriven. Najčešće u vrijeme počinjenja krivičnog djela počinilac i djelo ostaju neotkriveni jer se krivično djelo uklapa u redovno poslovanje, a ponašanje počinioaca je normalno i uobičajeno. Detekcija privrednih krivičnih djela iz mnogih je razloga otežana te se događa, u pravilu, sa značajnim vremenskim odmakom.¹³ Istražitelji koji rade na predmetima privrednog kriminala u toku provođenja istražnih radnji obično ostvaruju saradnju sa stručnjacima iz mnogobrojnih nadležnih institucija, koji su u pravilu obavezni dostavljati policiji i tužilaštvu podatke kojima raspolažu iz svoje nadležnosti i o kojima imaju stručna mišljenja o konkretnoj problematici koja se obrađuje.¹⁴ Štetnost u privrednom smislu se može posmatrati i statički za svaki pojedini poslovni događaj ili ugovor i dinamički kao kontinuirani poslovni odnos između partnera, pa ovisno o tome i štetnost pojedinog ugovora ima različitu konotaciju.

Činjenica zaključenja ugovora iz privredne djelatnosti pravnog lica dokazuje se samim ugovorom u pismenom obliku, kao i drugom materijalnom dokumentacijom, a koja može ukazivati na okolnosti pod kojima je došlo do zaključenja ugovora. U tom smislu od koristi su i dokumenti o tome da li su postojale ranije poslovne veze između ugovornih strana ili sa drugim privrednim subjektima koji se bave pružanjem istih ili sličnih usluga radi komparacije i utvrđivanja visine štete. Otkrivanje ovog krivičnog djela najčešće se dovodi u vezu sa prijavama zaposlenika privrednog subjekta koji je oštećen. Dešava se da su to menadžeri koji na funkciji nasljeđuju osobu koja je sklopila ugovor ili oni koji su prije potpisivanja ugovora imali saznanja o štetnim uslovima iz ugovora, pa sa njim nisu bili saglasni, ali nisu u vrijeme zaključenja ugovora mogli uticati na njihove izmjene. Nekada su takve prijave anonimne. Sindikalisti i ostali zaposlenici također se pojavljuju kao podnosioci prijave kao i drugi nadležni organi (Porezna uprava, Finansijska policija, Ured za reviziju) ako dođu do

takvih saznanja, kao i policija koja provodeći kriminalističku obradu i analizirajući poslovnu dokumentaciju dođe do podataka, ili ih eventualno dobije od informatora.

Dokazivanje štetnosti sklopljenog ugovora najčešće je kompleksan zadatak tužioca i policije jer je potrebno nakon saznanja o izvršenom krivičnom djelu i izvršenih provjera pribaviti ugovor. Najčešći je slučaj da se uz prijavu, ili po zahtjevu tužioca, dostavi originalan primjerak ugovora ili ovjerena fotokopija. Svaki ugovor se u pravilu sastavlja u više primjeraka pa u tom smislu tužiocu nije teško doći do originala, iako to nije uvijek nužno. Za potrebe slučaja nekad je dovoljno posjedovati i fotokopiju ako se vjerodostojnost dokumenta može potvrditi posrednim dokazima. Osim ugovora potrebno je pribaviti i svu ostalu relevantnu dokumentaciju, i to onu koja je vezana za slučaj koji mu je prethodio, ali i onu koja je nastala nakon zaključenja ugovora, što može biti korisno za utvrđivanje nastanka posljedice krivičnog djela. Nakon toga bi uslijedila analiza sadržaja pribavljene poslovne dokumentacije.

Važno pitanje kod ovog djela jeste definisanje štete odnosno kriterija za njeno određivanje. Problemi na koje se nailazi kod ovog krivičnog djela jesu pitanja poslovnog rizika, pitanja poslovnog odlučivanja, kao i ključnog pitanja namjere (svijesti, znanja) počinioaca da prouzrokuje štetu pravnoj osobi činom sklapanja konkretnog ugovora. Široko tumačenje ove zakonske odredbe može imati za posljedicu da se krivično-pravno tretira svaki ugovoreni posao u smislu odgovornosti zastupnika one pravne osobe koja je u tom poslu postigla gubitak ili je ostvarila "nedovoljnu" dobit. Usko tumačenje može dovesti do apstrahiranja krivične odgovornosti počinioaca jer su znanje (direktan umišljaj) i šteta u poslovanju relativni, tj. relativno dokazivi pojmovi. Znanje o štetnosti može se, u dokaznom smislu, kontaminirati nekim subjektivnim, ali i objektivnim okolnostima u poslovanju – pretjeranim poslovnim optimizmom, neiskustvom, nedovoljnom pripremom za donošenje odluke, nedostatkom informacija, nedostatkom vremena, pa u konačnici i neznanjem, tj. nepoznavanjem poslovnih procesa itd.¹⁵ Ove okolnosti ne amnestiraju počinioaca, ali otvaraju mogućnost kvalifikacije njegovog ponašanja drugim krivičnim djelima (npr. krivično djelo nesavjesno privredno poslovanje).¹⁶

Često će postojati dileme oko pravne kvalifikacije ovog krivičnog djela, jer se kao logično postavlja pitanje zašto bi neko imao namjeru da ošteti pravnu osobu koju zastupa, a da pozadina toga nije namjera da se pribavi korist drugoj pravnoj (ili fizičkoj) osobi s kojom je konkretni ugovor sklopljen. Smatramo da tamo gdje se počinioacu, osim štete, može dokazati i osnovana sumnja da je postupao s umišljajem da pribavi korist drugome, postoje razlozi da se procesuiraju za krivično djelo zloupotrebe ovlasti u privrednom poslovanju ili zloupotrebe položaja ili ovlasti. Ovdje je šteta sekundarna posljedica njegovog postupanja, a pribavlja-

¹² Tomić, Z., *Krivično pravo II Posebni dio*, (Sarajevo, 2007), str. 187-188

¹³ Orlović, A., str. 3.

¹⁴ Finansijska policija, Porezna uprava, Carinska uprava, Agencija za javne nabavke, Obaveštajno-sigurnosna agencija, Ured za reviziju, Agencija za informatičke i posredničke usluge, banke, tužilaštva, sudovi, policijske agencije drugih zemalja, INTERPOL, EUROPOL, razne druge pravne osobe i institucije.

¹⁵ Orlović, A. str. 17. i 18.

¹⁶ Op.cit. str. 18

nje koristi je njegov primarni motiv. Također, ako je ugovor sklopljen protivno ovlastima počinioca, odnosno prekoračenjem njegovih ovlasti, a ugovor prouzrokuje štetu pravnoj osobi, te istovremeno bude pribavljena korist drugoj pravnoj ili fizičkoj osobi – tada su ispunjeni elementi krivičnog djela zloupotreba položaja ili ovlasti.

Iako se u praksi često preferira prijavljivanje krivičnog djela zloupotreba položaja ili ovlasti u odnosu na krivično djelo sklapanje štetnog ugovora, trebalo bi imati na umu da je krivično djelo zloupotreba položaja ili ovlasti supsidijarne prirode, te da se treba procesuirati samo kada ne postoje obilježja nekog drugog konkretnog krivičnog djela. U situaciji kada se ne može dokazati da je počinitelj postupao s namjerom da drugom pribavi korist, tada je situacija manje opterećena pitanjima pravne kvalifikacije u smislu da li se radi o krivičnom djelu sklapanje štetnog ugovora ili nekog drugog krivičnog djela.

Danas, kada u praksi gotovo da i nema sudskog postupka u kojem se kao specifični pomagači suda ne pojavljuju sudski vještaci, postavlja se pitanje je li je angažovanje sudskih vještaka knjigovodstveno-finansijske struke nužno kod ovog krivičnog djela. Brojna su pitanja vezana za ulogu i značaj sudskih vještaka finansijske struke u sudskim postupcima, tim više jer u praksi sudovi često u obrazloženjima sudskih presuda navode kako je “prihvaćen nalaz i mišljenje vještaka kao stručan, potpun i objektivan”. To ne znači da mišljenja sudskih vještaka predstavljaju „jedina“ stručna mišljenja tokom sudskog postupka koja bi se *a priori* trebala smatrati nepogrešivim i neoborivim. Također, iako su nalazi vještaka bitni za rasvjetljavanje određene krivičnopravne stvari, sudovi se moraju kod donošenja odluke oslanjati na nalaze vještaka, ali odluka je na sudu a ne na vještaku.

Vještak je fokusiran na utvrđivanje činjeničnog stanja. Činjenično stanje utvrđuje se konstatovanjem posljedica pogrešnih poslovnih odluka, povredom finansijskih i knjigovodstvenih standarda, kao i drugih pisanih akata od strane odgovorne osobe. Na vještaku je da dokazima potkrijepi počinjenje eventualnog krivičnog djela tako što će izvršenje određenih “spornih” radnji od strane odgovornih osoba staviti u kontekst njihove usklađenosti s aktualnom zakonskom i drugom regulativom.

U praksi se vještaci finansijske struke, kada se radi o počinjenju ovog krivičnog djela, angažuju u različitim situacijama. Tako se od vještaka očekuje da utvrdi da li je došlo do umanjenja sredstava pravne osobe (na osnovu čega će sud utvrditi da li je pričinjena šteta i kome); kako da utvrdi stvarnu tržišnu vrijednost neke robe ili usluge u odnosu na onu koja je plaćena/ugovorena; da rasvijetli okolnosti kada pravno lice proda drugom dijelove imovine znatno ispod njene knjigovodstvene vrijednosti, tim prije ako se radi o povezanim društvima i ako ta imovina nije procijenjena od strane ovlaštenih osoba. Knjigovodstveno-finansijsko vještačenje provodi se i u situacijama kada ovlaštena osoba društva (direktor) koje je u blokadi, potraživanja tog dru-

tva preusmjerava ugovorima o cesijama i asignacijama na račune drugih društava u vlasništvu direktora blokirano privrednog društva. Plaćanje računa za istraživanje tržišta i slične usluge često su predmet rada vještaka knjigovodstveno-finansijske struke u funkciji ispitivanja njihove vjerodostojnosti. Vještaci se angažuju kada dođe do sklapanja ugovora o kreditu s bankom za nabavku tačno određenih stvari, a primljena sredstva se iskoriste za nešto posve drugo (nenamjensko trošenje sredstava). Dakle, brojni su i različiti zadaci koji se naredbom za vještačenje mogu staviti pred vještaka finansijske struke, ali jasno je da tužilac mora u naredbi tačno odrediti predmet vještačenja i znati na koja pitanja želi dobiti odgovore od vještaka.

Osvrt na (štetne) ugovore u privatizacijama

U Bosni i Hercegovini se od 1997. godine krenulo sa procesom privatizacije preduzeća, a posljedica toga je promjena vlasničke strukture u kompanijama koje su bile u državnom vlasništvu. Donesen je Zakon o privatizaciji preduzeća kojim su propisani načini sprovođenja postupka privatizacije, sredstva plaćanja u postupku privatizacije, uslovi za učešće u postupku privatizacije, uspostavljena nadležnost Agencije za privatizaciju, te ovaj Zakon predstavlja pravni okvir za sprovođenje postupaka zaključenja ugovora o privatizaciji. Uvažavajući primjere uspješno provedenih privatizacija privrednih društava, postoje mišljenja eksperata iz regiona,¹⁷ prema kojima privatizacije na našim prostorima nisu bile privatizacije čiji bi smisao bio da preduzeća nastave sa radom, već je cilj bio da se pribave određene nekretnine i zemljište na atraktivnim lokacijama. Kao problem kod provođenja postupka privatizacije i sačinjavanja ugovora u privatizaciji navodi se procjena vrijednosti firme jer je upitno ko i kako procjenjuje koliko nešto košta, a često nije transparentan finansijski izvještaj firme koja se prodaje, zbog čega se ne zna u kakvom stanju je ta kompanija, ne zna se šta ona ima od nekretnina i osnovnih sredstava, ne zna se koliko potražuje od svojih kupaca, ne zna se da li su ta potraživanja realna, da li kupci mogu da plate, ne zna se kolika su dugovanja. U takvoj situaciji stvar se prilika da onaj ko ima insajdersku informaciju bude u prednosti, jer ako ima informaciju da će Poreska uprava nekim zaključkom vlade ili nekim podzakonskim aktom dati oprost duga, onda ta osoba to može da ukalkuliše u cijenu koju nudi.¹⁸ Nadalje, eksperti navode da prilikom privatizacija postoje slučajevi kada se nije vodila briga o tome ko su investitori koji kupuju firme, i kakvo je porijeklo njihovog novca, nego je stvorena atmosfera da je svaka investicija dobrodošla i da je jedino bitan novac. U privatizaciju se ušlo a da nije uvijek bilo riješeno pitanje namjene gra-

¹⁷ Audio izdanje TV emisije, 06.03.2015, govore Saša Radulović, nekadašnji ministar privrede, sada predsjednik pokreta „Dosta je bilo” i Miroslava Milenović iz Saveta za borbu protiv korupcije, dostupno na: <http://pescanik.net/privatizacija-haosa/>, stranica posjećena 24.03.2015. godine

¹⁸ Op.cit. (vidi bilješku 17)

devinskog zemljišta što je znatno moglo uticati na cijenu. Dešavalo se da se u bilansima preduzeća pravo korišćenja zemljišta procijeni na nulu, a onda nakon privatizacije novi vlasnik uspijeva da u banci založi dio tog zemljišta u milionskim iznosima, uzme kredit u tom iznosu, gdje je upravo to zemljište garancija za tu imovinu. U Srbiji je ta tehnika, prema navodima stručnjaka, korištena u nizu predmeta, a da se nije napravila promjena u bilansima. Događa se da bilansi i dalje pokazuju kao da firma nema nikakvu imovinu, a kupci uzmu kredit i sredstva od kredita izvlače iz kompanije u njihove druge firme, i praktično se ta privatizovana firma, opterećena velikim dugovima, gura u stečaj. Dakle, potrebno je da finansijski izvještaji svih pravnih lica budu u skladu sa međunarodnim računovodstvenim standardima. Osnovno načelo finansijskog izvještavanja je da oni moraju istinito da prikazuju stanje u firmi jer su u protivnom bezvrijedni. Kada postoji manipulacija sa finansijskim izvještajima, potrebno je preispitati krivičnu odgovornost računovođe i revizora jer se ne smije desiti da firma ode u stečaj ili u prodaju, a da su revizori samo nekoliko mjeseci prije toga potpisali izvještaje o drugačijoj finansijskoj situaciji i da oni nisu odgovorni i da ne gube licence. Postoje i slučajevi u kojima su firme koje su bile predmet privatizacije imale imovinu u susjednim državama na području ex Jugoslavije, ali se ti podaci ne pojavljuju nigdje u bilansima prilikom zaključenja ugovora o privatizaciji već se pojave naknadno. U nekim slučajevima privatizacija je povezana sa obaveznom investicijom, ali umjesto da kupac investiciju izvrši na način da u društvo unese svoj novac, investiciju izvrši tako što ne da novac nego izvrši ulaganje u "osnovna sredstva", što za posljedicu ima unošenje u društvo rabljenih mašina koje budu procijenjene na neku vrijednost, čime se praktično zadovolji ta investiciona obaveza, a desi se da mašine koje su navodno uložene u privatizovanu firmu, nastave da rade na poslovima stvarne firme kupca. Ili se u ugovorima navede da se investicijama mogu smatrati "krediti bez ograničenja", što praktično omogućuje kupcu da davanjem kredita kupljenoj firmi ostvaruje ekstra profit preko datih kredita i kamata a sredstva za vraćanje kredita obezbjeđuje iz tekućeg poslovanja. Nužno je kod zaključenja ugovora osigurati transparentnost postupka jer šta znači imati javni tender, a nakon toga pregovarati sa investitorom. Dakle, ugovori ne bi smjeli biti tajni, kao ni aneksi ugovora. Time se u neravnopravan položaj dovode svi ostali koji su se pod drugačijim uslovima prijavili na tender, i u skladu s tim dali ponudu, ili se nisu uopšte prijavili na tender jer nisu ispunjavali uslove, a u kasnijoj fazi tzv. pregovora se učine ustupci kupcu koji su protivni uslovima tendera. Zakon o privatizaciji preduzeća ima uočenih manjkavosti, a osnovna je što je period za kontrolu izvršenja ugovornih obaveza vremenski relativno kratak, nakon čega vlasnik privatiziranog preduzeća faktički, ispunjenjem ugovornih obaveza, postaje vlasnik i može imovinu da rasproda i da donosi poslovne odluke koje ne moraju da budu u duhu zaštite radnika i imovinskih interesa malih

dioničara. Agencija za privatizaciju praktično nije uradila previše na tom nadzoru dugi niz godina, rijetki su slučajevi da je došlo do raskida ugovora na sudu, čak i kad je izvjesno da se radilo o privatizacijama gdje društva nisu u poslovnom smislu oživjela nego su se neosnovano obogatili kupci i tzv. „investitori” i „strateški partneri”.

Usporedno-pravni prikaz rješenja u regionu

Kada je riječ o državama u regionu, krivično djelo sklapanje štetnog ugovora prolazilo je proteklih godina u Hrvatskoj i Crnoj Gori kroz određene zakonske reforme, gdje su njihovi zakonodavci usvojili modifikovana zakonska rješenja, u smislu da je izvršena promjena naziva ovog krivičnog djela i radnje izvršenja, dok KZ Republike Srbije propisuje krivično djelo pod istim nazivom kao i naš zakonodavac.

U Kaznenom zakonu Republike Hrvatske je čl. 294. bilo propisano krivično djelo sklapanje štetnog ugovora, ali novi KZ koji je stupio na snagu 01.01.2013. godine ne propisuje ovo krivično djelo.¹⁹ Umjesto njega radnja izvršenja, na izvjestan način, činjenično je obuhvaćena inkriminacijama propisanim krivičnim djelom Zloupotreba povjerenja iz čl. 240.a²⁰ i Zloupotreba povjerenja u privrednom poslovanju iz čl. 246. KZ RH.²¹ Naime, hrvatsko krivično-materijalno zakonodavstvo prošlo je kroz temeljitu reformu jer se smatralo da su opisi nekih krivičnih djela zastarjeli. Neki od njih vukli su porijeklo iz pravnog sistema utemeljenog na državnom vlasništvu i nisu bili primjereni novom ustavnim poretku RH i ulasku Hrvatske u Evropsku uniju, gdje se na području privrednog krivičnog prava ukazala potreba za osiguranjem zaštite tržišnog natjecanja od zabranjenih sporazuma (kartela), kažnjavanje prevara na štetu proračuna EU, primanje i davanje mita u privrednom poslovanju, insajderske trgovine i sl.²² Tako su u novom KZ Republike Hrvatske objedinjena krivična djela protiv sigurnosti plat-

¹⁹ "Narodne novine" broj 125/11, 144/12

²⁰ Čl. 240. (1) Ko zastupajući imovinske interese druge osobe zloupotrijebi zakonom ili ugovorom dane mu ovlasti i time prouzrokuje imovinsku štetu osobi čije interese zastupa, kaznit će se kaznom zatvora do tri godine. (2) Ako krivično djelo iz stava 1. ovoga člana počini roditelj, skrbnik ili odvjetnik, kaznit će se kaznom zatvora od šest mjeseci do pet godina. (3) Ako je krivičnim djelom iz stava 1. ili 2. ovoga člana prouzročena znatna šteta, počinitelj će se kazniti kaznom zatvora od jedne do osam godina.

²¹ Čl. 246. (1) Ko u privrednom poslovanju povrijedi dužnost zaštite tuđih imovinskih interesa koja se temelji na zakonu, odluci upravne ili sudske vlasti, pravnom poslu ili odnosu povjerenja i na taj način pribavi sebi ili drugoj osobi protivpravnu imovinsku korist te time ili na drugi način onome o čijim se imovinskim interesima dužan brinuti prouzroči štetu, kaznit će se kaznom zatvora od šest mjeseci do pet godina. (2) Ako je krivičnim djelom iz stava 1. ovoga člana pribavljena znatna imovinska korist ili prouzročena znatna šteta, počinitelj će se kazniti kaznom zatvora od jedne do deset godina.

²² P. Novoselec, S. Roksandić Vidlička: Gospodarska kaznena djela u Kaznenom zakonu, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu (Zagreb), vol. 17., broj 2/2010, str. 699-728.

nog prometa i poslovanja i krivična djela protiv službene dužnosti pod nazivom: kaznena djela protiv gospodarstva. Uvedeno je novo krivično djelo Zloupotreba povjerenja u gospodarskom poslovanju a kao uzor je poslužilo krivično djelo *Untreue* (u doslovnom prevodu: nevjernost, neloyalnost, a u slobodnijem prevodu zloupotreba povjerenja) iz §266 njemačkog Krivičnog zakonika, koji je postao model za brojna nacionalna zakonodavstva, ponajprije za ona sa njemačkog glasovnog područja (§153 austrijskog Krivičnog zakonika i čl. 158. švicarskog Krivičnog zakonika), ali i za one iz sjeverne i srednje Evrope, pa i Dalekog Istoka i Latinske Amerike.²³ Pored prisvajanja imovine povjerene na upravljanje, ono obuhvata i niz drugih kriminalnih radnji upravljačkog sloja koje imaju za posljedicu štetu na toj imovini. Smatra se da će ovakvo zakonodavstvo omogućiti Hrvatskoj usaglašavanje krivičnopravnog zakonodavstva sa pravom većine članica Evropske unije, što će omogućiti hrvatskim pravnicima da se putem uvida u literaturu i judikaturu tih zemalja lakše snađu u rješavanju pojedinih slučajeva. Ovo krivično djelo počiva na ideji da *svi privredni subjekti kojima je povjerena briga nad tuđom imovinom moraju tu dužnost ispunjavati savjesno, u protivnom odgovaraju za štetu nastalu na toj imovini, bilo da su je prouzrokovali prisvajanjem ili na drugi način*. Daljnje je obilježje šteta na imovini o kojoj je počinilac dužan brinuti, pri čemu nije presudno je li ta šteta prouzrokovana prisvajanjem imovine ili na drugi način. U praksi će šteta najčešće biti samo naličje ostvarene imovinske koristi, ali ona može nastati i kad takve koristi nema. Kako više neće trebati dokazivati da iza štete postoji i nečija korist, pojednostaviti će se biće krivičnog djela.²⁴ U literaturi i judikaturi zemalja koje imaju "Untreue" ili drugo odgovarajuće krivično djelo, nema dvojbe da se ono može počiniti i sa neizravnim namjerom (eventualnim umišljajem), što će naročito doći u obzir kod riskantnih poslova kada počinilac koji prekoračuje svoje ovlasti računa s mogućnošću nastanka štete i na nju pristaje.²⁵ Zloupotreba položaja u privrednom poslovanju u svom biću obuhvata i ranije krivično djelo sklapanje štetnog ugovora (čl. 294. KZ), te još tri krivična djela: nesavjesno privredno poslovanje, zloupotreba ovlasti u privrednom poslovanju i zloupotreba položaja i ovlasti u dijelu koji se odnosi na odgovorne osobe. Dakle, novo djelo obuhvata u cijelosti krivično djelo sklapanje štetnog ugovora iz čl. 294. KZ, koje se od zloupotrebe položaja i ovlasti iz čl. 337. st. 3. i 4. KZ razlikuje jedino u subjektivnom elementu (ne traži se postupanje s ciljem pribavljenja imovinske koristi). Kako će sada biti dovoljno utvrditi da je prouzrokovana materijalna šteta, novo krivično djelo obuhvata i sklapanje štetnog ugovora.²⁶

Republika Srbija u Krivičnom zakonu Republike Srbije

²³ Novoselec, P. i dr., op. cit. str. 701.

²⁴ Novoselec, P. i dr. str. 702.

²⁵ Op.cit., str. 702.

²⁶ Op. cit. str. 793.

u čl. 140. st. 1. propisuje krivično djelo Zaključivanje štetnog ugovora gdje je posljedica krivičnog djela šire određena nego u našem zakonodavstvu, jer u Srbiji šteta može alternativno biti pričinjena i pravnoj osobi čiji je zastupnik ili predstavnik počinilac ali i drugoj organizaciji (pravna osoba). Krivični zakonik Crne Gore ne propisuje ovo krivično djelo, iako se tumačenjem radnja izvršenja može podvesti pod obilježja krivičnog djela zloupotreba povjerenja iz čl. 249. KZ CG i krivično djelo zloupotreba ovlaštenja u privredi iz čl. 276. st. 5. KZ CG.²⁷

ZAKLJUČNO RAZMATRANJE

Obaveza tužioca je da počinioce krivičnih djela protiv privrede otkriva i goni. U toj zadaći tužilaštvo i policija ne smiju ostati sami. Potrebno je da sva lica koja dođu do saznanja o nezakonitim i štetnim djelovanjima u privrednim subjektima, kao i lica koja djeluju u lancu kontrole izvršenja ugovornih obaveza i sprovođenja nadzora nad radom javnih i privatnih preduzeća, odmah po uočenim nepravilnostima, obavještavaju organe gonjenja. Preporučljivo je da to budu prijave u kojima će biti označen podnosilac prijave kako bi se svestranije i potpuno dokumentovao predmet, ali će i anonimne prijave pokrenuti mehanizam provjere.

Postojeća zakonska regulativa nije u potpunosti usklađena sa zakonodavstvima zemalja članica Evropske unije ali predstavlja zadovoljavajući pravni okvir za progon počinilaca ovih teških krivičnih djela za čije je procesuiranje javnost naročito zainteresovana, pogotovo kada se radi o javnim preduzećima. Visoko sudsko i tužilačko vijeće je prepoznalo važnost ove činjenice i u svojim izvještajima i istupima u javnosti navodi da će rad na predmetima privatizacija, privrednog i organizovanog kriminala biti prioritet u radu tužilaštava.²⁸

Shvatajući ozbiljnost situacije i političkog ambijenta u kojem tužioci rade, potrebno je javnosti davati što više informacija u vezi s procesuiranjem privrednih predmeta, ali na argumentovan i činjenicama utemeljen način. Potrebno je da tužioci na svim nivoima budu maksimalno angažovani da bi na što efikasniji način odgovorili na izazov procesuiranja privrednog kriminaliteta, s obzirom na ogromne štete koje krivična djela iz te oblasti nanose Bosni i Hercegovini i njenim građanima. Savremeni pravni sistemi trebaju izvršiti harmonizaciju krivično-pravnih propisa u ovoj oblasti, s obzirom na drastične društvene posljedice koje privredni kriminalitet proizvodi, ne samo na nacionalnom već i internacionalnom planu.

Prilog: Pregled sudske prakse

- Nastupanje štete nije bitan element krivičnog djela sklapanje štetnog ugovora kad predstavnik ili zastupnik privredne organizacije zaključi ugovor za koji zna da je štetan za organizaciju (*Presuda Vrhovnog suda Vojvodine Kž.959/73 od 18.1.1974. go-*

²⁷ "Sl. list Republike Crne Gore", br. 70/03

²⁸ <http://www.hjpc.ba/pr/preleases/1/?cid=5891,2,1>

dine)

- Kada direktor OOUR-a, u namjeri pribavljanja imovinske koristi drugoj OOUR-a, zaključi ugovor sa njenim predstavnikom čijim ispunjenjem bude pribavljena takva korist toj OOUR-a, a nanese šteta OOUR-a u kojoj je on direktor, time čini, krivično djelo zaključenja štetnog ugovora, a ne krivičnog djela zloporabe položaja ili ovlasti (*VS BiH, KŽ-613/86 od 20.02.1986. godine*)
- Kada predstavnik ili zastupnik jedne gospodarske organizacije zaključi ugovor s predstavnikom druge gospodarske organizacije, iako mu je pravilima njegove gospodarske organizacije to bilo zabranjeno, a predstavnik druge gospodarske organizacije je bio u dobroj vjeri da je za zaključivanje takvog ugovora ovlašten, i time nanese štetu svojoj gospodarskoj organizaciji, čine time predstavnik ili zastupnik prve gospodarske organizacije kazneno djelo iz čl.217. st.1. Kaznenog zakonika (*Presuda VSH, KŽ-1300/70 od 10.09. 1970. godine*)
- Specijalno tužilaštvo za organizirani kriminal tereti bivšeg direktora "Železnica Srbije", zajedno s njegovim najbližim saradnicima, *Milanka Šarančića* i još tri osobe da su prilikom kupovine šest dizel električnih vozova iz Slovenije i deset dizel motornih vozova iz Švedske oštetili državnu firmu za koju rade za 1.235.000 EUR-a sklopivši štetne ugovore. Osim što su prilikom sporne nabavke vozova zanemarene odredbe Zakona o javnoj nabavki, okrivljeni su prilikom sklapanja štetnih ugovora lokomotive nabavljali preko posrednika po uvećanim cijenama u odnosu na one koje su ugovorene u neposrednim kontaktima između slovenskih proizvođača i nabavljača. Prilikom nabavke vozova iz Švedske, posredničke su firme, čiji su predstavnici sudjelovali i u neposrednim pregovorima Železnica Srbije i vlasnika nabavljenih vozova, uzeli veliku proviziju. *Milanko Šarančić*, bivši direktor «Železnica Srbije», osuđen je u aprilu 2013. godine pred Posebnim odeljenjem Višeg suda u Beogradu na pet godina zatvora, zbog zloporabe službenog položaja prilikom nabavke šest dizel-električnih lokomotiva od «Slovenačkih železnica» i 10 dizel-motornih vozila od švedske kompanije «sveden rejll». *Zoran Milićević*, bivši pomoćnik direktora za vuču i vozna sredstva ŽTP «Beograd», osuđen je na četiri godine zatvora, dok je pomoćnik direktora sektora za vuču i tehničku dokumentaciju u istom preduzeću *Dragoslav Pejčić* oslobođen optužbi. Zastupnik preduzeća «Korel» iz Londona i odgovorno lice u privatnom preduzeću «Sibeks» *Milorad Čelebić* osuđen je na četiri godine zatvora. *Šarančić*, *Milićević* i *Čelebić* su, prema stavu suda spornom nabavkom lokomotiva i vozova, preko posredničkih firmi oštetili "Železnicu" za više od 1,2 miliona EUR-a. Kupovinom iz druge ili treće ruke njihova cijena lokomotiva uvećana je znatno od ponuđene cijene direktnog ponuđača.
- Vrhovni sud Republike Srpske pravosnažno je oslobodio krivice bivšeg ministra privrede RS *Milana Bogićevića* i bivšeg direktora Rafinerije nafte u Bosanskom Brodu *Iliju Drpu* za zaključivanje štetnog ugovora sa firmom "Vitol" iz Ženeve, čime je RS oštećena za više od 27 miliona dolara. U obrazloženju oslobađajuće presude navedeno je da *Bogićević* i *Drpa* nisu imali direktni umišljaj i volju da sa firmom "Vitol" zaključe ugovor o uslužnoj preradi nafte koji će nanijeti štetu RS. Navedeni ugovor zaključen je u decembru 2003. godine, a u ime Rafinerije potpisao ga je *Drpa*, dok je u ime Vlade RS garanciju dao *Bogićević*. Rafinerija nafte nije mogla prodati dobijene količine nafte iz "Vitola", a kao "penal" za neizvršavanje ugovora ova firma je od RS tražila 115 miliona dolara. Vlada RS je vansudskom nagodbom u julu 2007. godine isplatila "Vitolu" 27 miliona američkih dolara.
- *Ivica Čobanac*, bivši direktor Javnog poduzeća *Hercegbosanske šume d.o.o.*, Kupres, osuđen je jer je kao direktor JP HBŠ d.o.o. Kupres protivno odlukama Upravnog odbora u toku 2000. godine odobrio otpis trećine duga koje je preduzeće *Finvest d.o.o.* Drvar imalo prema ovom javnom poduzeću. Dug je iznosio 2,4 miliona maraka. Također, s istim poduzećem *Čobanac* je sklopio i nepovoljan ugovor o kupoprodaji drvnih sortimenata u iznosu od 2,7 miliona maraka. Ugovor je sklopljen bez odobrenja Upravnog odbora.
- Općinsko državno odvjetništvo u Koprivnici je 27.10.2011. godine podiglo pred Općinskim sudom u Varaždinu optužnicu protiv hrvatskih državljana *I. Č. (1965.)* i *M. P. (1962.)* zbog počinjenja krivičnog djela protiv sigurnosti platnog prometa i poslovanja, i to okrivljeni *I. Č.* krivično djelo sklapanja štetnog ugovora iz čl. 294. st. 2. u vezi st. 1. Kaznenog zakona, a okrivljeni *M. P.* krivično djelo poticanja na izvršenje krivičnog djela sklapanja štetnog ugovora iz čl. 294. st. 2. u svezi st. 1. KZ-a i u svezi čl. 37. KZ-a. Okrivljenog *I. Č.* se tereti da je kao zastupnik pravne osobe u njezinoj gospodarskoj djelatnosti sklopio ugovor za koji zna da je štetan za tu pravnu osobu, a krivičnim djelom je prouzrokovana šteta velikih razmjera, dok se okrivljenog *M. P.* tereti da je s namjerom potakao okrivljenog *I. Č.* da kao zastupnik pravne osobe u njezinoj gospodarskoj djelatnosti sklopi ugovor za koji zna da je štetan za tu pravnu osobu. Naime, 1.3.2006. u Varaždinu, okrivljeni *I. Č.* je kao gradonačelnik Grada Varaždina i predsjednik Gradskog poglavarstva Grada Varaždina, na traženje okrivljenog *M.P.*, direktora trgovačkog društva u većinskom vlasništvu Grada Varaždina; iako svjesni štetnosti ovog pravnog posla za Grad Varaždin; s *M.P.* zaključio je ugovor o zamjeni nekretnina. Tim ugovorom Grad Varaždin trgovačkom društvu predaje u vlasništvo nekretnine upisane u zemljišnim knjigama Općinskog suda Varaždin tržišne vrijednosti 4.464.180,00 kn, dok se istovremeno za uzvrat, trgovačko društvo kao nositelj prava korištenja, odriče zakonskog prava unošenja u temeljni kapital društva i stjecanja vlasništva na nekretnini upisanoj u zemljišnim knjigama Općinskog suda Varaždin dozvoljavajući i upis prava vlasništva na toj nekretnini u korist Grada. Ugovor su potpisali iako su znali da se sve nekretnine koje su predmet ugovora o zamjeni, nalaze unutar granica Grada Varaždina i unutar zone obuhvaćene Generalnim urbanističkim planom, da je Grad Varaždin u posjedu nekretnina po osnovu Sporazuma iz 1994., i da stoga trgovačko društvo na tim nekretninama ne može steći pravo vlasništva. Navedenim ugovorom je Gradu Varaždinu pričinjena šteta u iznosu od 4.464.180,00 kuna.²⁹
- Dugogodišnji direktor kutjevačkog kombinata *Đuro Šimić* na Općinskom sudu u Požezi nepravomoćno je osuđen na godi-

²⁹ <http://www.dorh.hr/vara2810> (web stranica Državnog odvjetništva Republike Hrvatske)

nu i osam mjeseci zatvora za krivično djelo sklapanja štetnog ugovora. Općinsko državno odvjetništvo tereti ga da je u aprilu 2001. godine kao direktor kutjevačkog kombinata bez saglasnosti Nadzornog odbora koja mu je trebala, sklopio ugovor s osječkom Slavonicom o kupnji sistema za navodnjavanja u iznosu 12,4 milijuna kuna iako je znao da će time prouzrokovati štetu firmi. Slavonica je sistem naručila od srbijanske firme Severin gdje je taj sistem stajao upola manje. Šimić se još obvezao da će avansno platiti 50 posto od cijene iako im je Slavonica u to vrijeme dugovala više od tri milijuna kuna. Kada nije ispunio tu obvezu, došlo je do raskida ugovora, a Slavonica je podnijela tužbu tražeći naknadu štete. Šimić samostalno potpisuje izvan-sudsku nagodbu u maju 2003. kojom je kombinat obvezao da Slavonici isplati 7,2 milijuna kuna od čega je dio «prebijen» dugom od tri milijuna kuna. Tokom sudske rasprave utvrđeno je da za Slavonicu nije bilo nikakve štete. Da nije postojala stvarna namjera za kupnjom sistema, Državno odvjetništvo vidi i u činjenici što se baš tada modernizirao postojeći sistem te što nisu napravljene nikakve potrebne predradnje za ugradnju novog sistema, a za što je trebalo pribaviti i građevinske dozvole.³⁰

- **Eduard Nodilo**, bivši devizni diler Riječke banke osuđen je za krivično djelo sklapanja štetnih ugovora kojim je Riječkoj banci nanio 97 miliona dolara štete. Obrazlažući presudu istaknuta su dva ključna dokaza - njegovo priznanje i vještačenje Hrvatske strukovne udruge eksperata i sudskih vještaka.³¹

LITERATURA:

- Kazneni zakon Republike Hrvatske, „Narodne novine“ br.125/11, 142/12.
- Komentar Krivičnih zakona SFRJ (redakcija Srzentić Nikola), Savremena administracija, Beograd, 1978.
- Krivični zakon BiH, „Službeni glasnik BiH“ br. 03/03, 32/03, 37/03, 54/04, 61/04, 30/05, 53/06, 55/06, 32/07, 36/03, 26/04, 63/04, 13/05, 48/05, 46/06, 76/06, 29/07, 32/07, 53/07,76/07, 8/10.
- Krivični zakon Brčko distrikta BiH, „Službeni glasnik Brčko distrikta BiH“ br. 10/03.
- Krivični zakon Federacije BiH „Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine“ br. 36/03, 36/03, 37/03, 69/04, 18/05.
- Krivični zakon Republike Srpske „Službeni glasnik Republike Srpske“ br. 49/03, 108/04, 37/06, 70/06.
- Krivični zakonik Crne Gore, „Službeni list Crne Gore“ br. 70/03, 47/06, 40/08, 25/10, 32/11, 40/13.
- Krivični zakonik Republike Srbije, „Službeni glasnik RS“ br. 85/05, 88/05 - ispr., 107/05 - ispr., 72/09, 111/09, 121/2012 i 104/13.
- Novoselec, P. i Roksandić Vidličk, S. (2010). *Gospodarska kaznena djela u novom Kaznenom zakonu*, Zagreb: Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, vol 17. broj 2/10, str. 699-728.
- Orlović, A. (2009). *Gospodarski kriminalitet u KZ*. Zagreb: Polic. Sigurnost, br. 1. str. 1-25.
- Primorac, D., Filipović, I. i Peronja, I. (2012). *Kazneno djelo Zlou-*

potreba ovlasti/povjerenja u gospodarskom poslovanju (športu) te uloga sudskih vještaka knjigovodstveno-finansijske struke u tim postupcima. Split: Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu, god .49, broj 4/2012, str. 769-785

- Sijerčić-Čolić, H., Hadžiomerović, M., Jurčević, M., Kaurinović, D., Simović, M. (2005). *Komentari zakona o krivičnom/kaznenom postupku u Bosni i Hercegovini*. Sarajevo: Vijeće Evrope.
- Tomić, Z. (2007). *Krivično pravo II Posebni dio*, Sarajevo: str. 187-188.
- Zakon o obligacionim odnosima u FBiH i Republici Srpskoj (“Službeni list SFRJ”, br. 29/78, 39/85, 45/89 i 57/89), (“Službeni list R BiH”, br. 2/92, 13/93 i 13/94), (“Službeni glasnik RS”, br. 17/93 i 3/96).
- Zakon o privatizaciji preduzeća („Službene novine Federacije BiH“, br. 27/97, 8/99, 32/00, 45/00, 54/00, 61/01, 27/02, 33/02, 28/04, 44/04, 42/06, 4/09).
- Zakon o privrednim društvima (“Službene novine Federacije BiH”, br. 23/99, 45/00, 2/02, 6/02, 29/03, 68/05, 91/07, 88/08 i 63/10).
- Zindović, I., Dragutinović, O. (1994). *Krivično pravo u sudskoj praksi*.

Kodeks tužilačke etike, dostupno na stranici Visokog sudskog i tužilačkog vijeća

Rješenje Vrhovnog suda Federacije BiH, broj: 09 0 K 000511 10 Kž od 04.12.2013. godine

Audio izdanje TV emisije, 06.03.2015, govore Saša Radulović, nekadašnji ministar privrede, sada predsjednik pokreta „Dosta je bilo“ i Miroslava Milenović iz Saveta za borbu protiv korupcije, dostupno na: <http://pescanik.net/privatizacija-haosa/> stranica posjećena 24.03.2015. godine

Web stranica VSTV: <http://www.hjpc.ba/pr/preleases/1/?cid=5891,2,1>

Web stranica Dnevnog avaza: <http://www.avaz.ba/vijesti/iz-minute-u-minutu/bogicevic-i-drpa-oslobodjeni-za-stetni-ugovor-rafinerije-nafte>

Web stranica Državnog odvjetništva Republike Hrvatske: <http://www.dorh.hr/vara2810>

Web stranica Večernjeg lista: <http://www.vecernji.hr/crna-kronika/djuri-simicu-za-sklapanje-stetnog-ugovora-20-mjeseci-zatvora-280505>

Web stranica Novog lista: <http://www.novolist.hr/Vijesti/Crna-kronika/Eduard-Nodilo-trazi-uvjetnu-slobodu?articlesrclink=related>

³⁰ <http://www.vecernji.hr/crna-kronika/djuri-simicu-za-sklapanje-stetnog-ugovora-20-mjeseci-zatvora-280505>

³¹ <http://www.novolist.hr/Vijesti/Crna-kronika/Eduard-Nodilo-trazi-uvjetnu-slobodu?articlesrclink=related>

Criminal law aspects of prosecution of criminal offence of concluding of harmful contracts

Sabina Sarajlija

MA, Prosecutor - Sarajevo Canton Cantonal Prosecutor's Office, Sarajevo, Bosnia and Herzegovina, sabina.sarajlija@pravocudje.ba

Abstract: Economic activities involve a great number of contracts. Those contracts are signed by authorised representatives or agents for the legal persons. When signing the contracts, those persons have a duty to act in accordance with the authorisations, in terms of matter and scope, granted to them, act conscientiously and protect the interest of the persons on whose behalf they sign such contracts. Any departure from this will result in certain consequences and where such action causes damages to the business entity it takes the form of a socially dangerous conduct and thus qualifies as a criminal offence. The criminal offence of Concluding a Prejudicial Contract falls within the group of criminal offenses against the economy, trade and security of payment systems, in which the protected values are the economic system, business transactions and relations in the economy. This paper will discuss the essential elements of this criminal offence, the characteristics of perpetrators, consequences of the offense, it will address the legal solutions and trends in the region, provide suggestions as to how best to recognize, detect, investigate and prosecute it, what is a role of an expert witness, and finally, it will point to the modes of perpetration which have appeared in practice.

Key words: prejudicial contracts, economic crime, privatisation, harmful consequences, practice.